

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék

A HAGYATÉKI TARTOZÁSOKÉRT VALÓ FELELŐSSÉG TÁRSASÁGI JOGI KITEKINTÉSSEL

Témavezető:

Prof. Dr. Papp Tekla

egyetemi tanár

dr. Dúl János

doktorandusz

A HAGYATÉKI TARTOZÁSOKÉRT VALÓ FELELŐSSÉG TÁRSASÁGI JOGI KITEKINTÉSEL

„Az igazságnak legtisztább fénye van;
tisztább az érczek fényénél, mert nem vakít, hanem látni enged.”

(Bozzai Pál: Kelet könyvei XI.)

1. Bevezetés

Az öröklési jog a magyar polgári jogi kodifikációs tervezetek és az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) integráns részét képezte, nincs ez másképp a hatályos Polgári Törvénykönyvben (2013. évi V. törvény, a továbbiakban: Ptk.) sem. A jogterület legfontosabb kérdéskörei közé tartozik az, hogy mely személyek, milyen arányban lesznek az örökhagyó egyetemes jogutódjai,¹ milyen sorrendben (törvényes öröklés);² el lehet-e térni a törvény által meghatározott szigorú sorrendtől, ha igen, ezt milyen módon és tartalommal teheti meg az örökhagyó.³ Végintézkedés esetében vannak-e olyan személyek, akik ennek ellenére a vagyon egy részére igényt tarthatnak;⁴ végül az örökösök, miután rájuk az örökhagyó vagyoni jellegű jogai és kötelezettségei egyaránt átszállnak,⁵ a kötelezettségeikért milyen módon és mértékben állnak helyt.⁶

A tanulmány a hagyatéki tartozásokért való helytállás alapjait kívánja bemutatni, kitekintéssel a régi Ptk. eltérő szabályaira, melyek között az öröklési jog több jelentős koncepcióváltásával (például a túlélő házastárs öröklési jogi helyzete) ellentétben, ebben a témakörben hasonló fajsúlyú módosítást nem lehet találni.

A téma aktualitását adja az, hogy az utóbbi években megnövekedett azon hagyatéki eljárások száma, ahol a magas hagyatéki tartozások miatt megfontolandó kérdés az örökösök számára, hogy igényt tartanak-e az örökségre, vagy inkább visszautasítják azt, ugyanis amíg korábban a temetési költségek, a hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei jelentették a hagyatéki terhek nagyobb részét, és csak kisebb részben az örökhagyó tartozásai, ez az arány

¹ Ptk. 7:1-7:9. §, 7:87-7:93. §

² Ptk. 7:55-7:74. §

³ Ptk. 7:10-7:54. §

⁴ Ptk. 7:75-7:86. §

⁵ Ptk. 7:1. §

⁶ Ptk. 7:94-7:100. §

megfordult.⁷ „Túlterhelt hagyatéknak azt tekintjük, amikor a hagyatéki terhek meghaladják a hagyatéki vagyont értékét.”⁸

A munka célja továbbá annak bemutatása, hogy a fent körülírt témakörnek szoros kapcsolata van a társasági joggal: fokozatosan jelennek meg olyan hagyatéki eljárások, amelyekben az örökhagyó hagyatékához társasági jogi részesedés tartozik.

A jogszabályi környezet bemutatásával együtt a főbb jogtudományi meglátásokat ismertetjük a témához szervesen kapcsolódó joggyakorlattal, ezeket egészítjük ki saját meglátásainkkal.

2. A hagyatéki tartozások

Az örökléssel az a sajátos eset áll elő, hogy a vagyoni kötelezettségek teljes egészében átszállnak ugyan, de ettől elválnak a kötelezettségekért való felelősség terjedelme. Ezért nevezzük hagyatéknak az örökhagyót a halálakor megillető valamennyi vagyoni jellegű jogot és kötelezettséget, míg örökségnek csak azt, amely ebből az örökre „mint egész” (jogok a kötelezettségekkel együtt) átszáll.⁹

A Ptk. taxatív felsorolja a hagyatéki tartozásokat, ezek megegyeznek a régi Ptk.-ban foglaltakkal:

- a) az örökhagyó illő eltemetésének költségei;
- b) a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei;
- c) az örökhagyó tartozásai;
- d) a kötelesrészen alapuló kötelezettségek;
- e) a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.

Ez a felsorolás egyben kielégítési sorrend is, „ami azt jelenti, hogy a meghatározott sorrendben előbb álló csoportba eső tartozások a kielégítés során megelőzik a hátrább álló csoportba soroltakat.”¹⁰ Abban a csoportban, amelyben valamennyi tartozás teljes kielégítésére nincs lehetőség, kielégítésnek a követelések arányában van helye.

A törvényi szabályozás alapján az egyes tartozásokat csoportosítani is lehet: az a)-b) pont alattiak az örökhagyó halála folytán merülnek fel, a c) pont alattiak az örökhagyó életében

⁷ Visegrádi Ágnes: Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért, In: Magyar Jog 2015/7-8. 424.

⁸ Bókai Judit: Az örökös felelőssége, különös tekintettel a túlterhelt hagyaték kérdésére, In: Közjegyzők Közlönye 2001/7-8. 7.

⁹ Anka Tibor: Öröklési jog – Hagyatéki eljárás, 2. hatályosított kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 17-18.

¹⁰ Orosz Árpád, In: Az új Ptk. magyarázata I/VI., 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 309.

keletkezett, őt terhelő és halála miatt a jogutódjára átszálló tartozások, míg a d)-e) pontban nevesített tartozások az örökösöt terhelő tartozások.¹¹

Ez a taxatív felsorolás azt jelenti, hogy csak azok a tartozások vehetők figyelembe, amelyek valamelyik nevesített tartozáscsoportba tartoznak. „Az egyes csoportokon belül már különböző jogcímenen felmerülő tartozások jelenhetnek meg, amelyek kapcsán vita merülhet fel, helye van-e annak, hogy azokat hagyatéki vagyomból kielégítendő követelésként ismerjük el. A korábbi Ptk. alapján kialakult és továbbra is irányadónak tekinthető joggyakorlat több vitás kérdésben letisztult.”¹² Ilyen vitás kérdésnek minősült például az örökgyó tartozásai között az örökgyó tartásával, gondozásával, ápolásával és gyógykezelésével felmerült költségek érvényesítése, melyet – az eset körülményei alapján – a Legfelsőbb Bíróság hagyatéki teherként ismert el.¹³

A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Hetv.) értelmező rendelkezéseit tárgyaló 6. § b) pont alapján a 7:94. § (1) bek. a)-b) pont alá sorolt követelések eljárásjogi szempontból hagyatékátadási tehernek minősülnek. Ezzel tulajdonképpen megerősíti a Ptk.-ban foglaltakat, de meg is kettőzi a jogszabályi rendelkezést. Külön pont tartalmazza a hagyatéki hitelező fogalmát, aki nem más, mint

- egyrészt a hagyatékátadási teher, valamint az örökgyó tartozásainak megfizetése iránti igényét a hagyatéki eljárásban előterjesztő személy,
- másrészt az, aki a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyra – az örökgyónak a vagyontárgy reá történő átruházására vonatkozó kötelezettségét állítva – a hagyatéki eljárásban kötelmi jogcímen támaszt igényt.

Látszólag ellentmondás van az anyagi jogi és az eljárásjogi szabály között, mert a hagyományost és a meghagyás jogosultját nem említi meg ez a pont, de a kiterjesztést a (2) bekezdésben megtalálhatjuk. Észre kell venni azt, hogy a kiterjesztés nem teljes, mert a dologi hagyományost nem tartalmazza a szöveg. A két törvény közötti összhang érdekében – tekintettel arra is, hogy a régi Ptk. is ugyanígy rendelkezett – a jogalkotónak célszerű lett volna módosítani a Hetv. e §-át akképp, hogy a 6. § (2) bekezdésében, vagy eleve az ea) pontban nevesíti a hagyományost, további megszorítás nélkül, valamint a meghagyás jogosultját. Az eljárási jogszabály általunk vélt hiányossága ellenére a dologi hagyományost is hagyatéki hitelezőnek kell tekinteni a Ptk. alapján.

¹¹ Fabó Tibor, In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 739.; Complex CD jogtár régi Ptk. 677. §-hoz fűzött magyarázata

¹² FABÓ i.m. 739-740.

¹³ BH 1993. 428., BH 1991. 20., Vékás Lajos – Weiss Emilia, In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, 2. kötet, Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 2502.

A hagyatéki tartozás rendszerint olyan harmadik személlyel szemben áll fenn, aki maga nem örökös.¹⁴ Sajátos elszámolási viszony jön létre abban az esetben, ha az örökös egyben hagyatéki hitelező is: a tartozás fennállásán és hagyatéki jellegén ez nem változtat, confusio következik be.¹⁵

„A tétel kimondása egyértelművé teszi azt, hogy az örökhagyó, mint kötelezett és későbbi örököse, mint jogosult között keletkezett jogviszony nem szűnik meg annak révén, hogy a kötelezett halálával tartozását ugyanaz örökli, mint akivel szemben az fennállt. Ezáltal az örökös vagyona két alvagyonra oszlik: a hagyatékra, az abból őt illető örökrészre az aktív és passzív elemekkel, utóbbiak között az örökös követelésével, másfelől a hagyaték megnyílása előtti magánvagyonára, benne az örökhagyóval szemben keletkezett követeléssel, amelyet az azt megillető rangsorban éppen úgy érvényesíthet, mint bármely más hagyatéki hitelező.”¹⁶

Egy irányadó bírói döntés alapján az örökösnek saját hagyatékkal szembeni követelésének terhét és ezeket a költségeket a rá eső hagyatéki érték arányában neki is viselni kell, mert a hagyatéki tartozás valamennyi örököst örökrészeik arányában terheli. A hagyatéki tartozásokért az örökösök felelőssége egymás közti viszonyukban a hagyatékban való részesedés mértékéhez igazodik, s ezen nem változtat az sem, ha az egyik örököstárs egyben hagyatéki hitelező is.¹⁷

A hagyatéki tartozások felsorolása olyan taxáció, amely egyidejűleg a tartozások kielégítésének sorrendjét is mutatja. Az ettől való eltérés a szabályt megszegő örökös korlátozott felelősségét (Ptk. 7:96. §) szüntetheti meg, ha az eltérésnek törvény által elismert alapja nem volt (Ptk. 7:98. §).¹⁸

2.1. Az örökhagyó illő eltemetésének költségei

Az örökhagyó illő eltemetésének költségei általában, de nem minden esetben a hagyatékot terhelik. Ha van más személy, aki valamely jogalapon a költségek viselésére kötelezhető, a temetés költsége nem vehető figyelembe hagyatéki tartozásként.¹⁹ Bűncselekmény következtében meghalt személy eltemetésével és a gyászszertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát okozta. Az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető, de

¹⁴ OROSZ i.m. 308.

¹⁵ OROSZ i.m. 308., Ptk. 7:94. § (2) bek.

¹⁶ FABÓ i.m. 745-746.

¹⁷ BH 1990.338.

¹⁸ FABÓ i.m. 746.

¹⁹ FABÓ i.m. 740.

vállalhatja.²⁰ A költségek elismerése nem lehet parttalan, egyrészt csak az a költség ismerhető el, ami egyértelműen és kizárólag az örökhagyó eltemetésével függ össze, másrészt, amely az adott helyzetben megfelel az általános szokásoknak, illetve a kegyeleti szempontok indokolják.²¹ A bírói gyakorlat a halotti tor és a szokásos minőségű és méretű síremlék állításának ellenértékét hagyatéki tartozásnak minősíti, utóbbival kapcsolatos költségek olyan mértékben számíthatóak fel, amilyen mértékben az örökhagyó emlékének megőrzését szolgálják.²²

A temetési költségek viselése nem egyenlő az eltemetés kötelezettségével. Ennek a kötelezettségnek a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 21. § alapján köteles személyeknek²³ kell eleget tenni. Az illő eltemetés költségének viselésére kötelezettek köre általában szélesebb az örökösök számától függően.

2.2. A hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei

A hagyaték megszerzése önmagában nem jár költséggel, de a hagyatékba tartozó vagyontárgyak feletti rendelkezési lehetőség megszerzése azzal járhat.²⁴ Az öröklési illeték megfizetése a hagyaték megszerzésének nem feltétele, hanem annak következménye, ezért nem esik a hagyaték megszerzésével járó költség fogalma alá.²⁵ Mindenképpen ebbe a csoportba tartozik egyrészt Hetv. 32. § szerinti biztosítási intézkedés költségei, másrészt a törvény 72. § (1) bekezdésében²⁶ nevesített tartozások.

2.3. Az örökhagyó tartozásai

²⁰ BH 1979. 181.

²¹ FABÓ i.m. 740.

²² BH 1990. 300., BH 1996. 367., VÉKÁS – WEISS i.m. 2501.

²³ 1999. évi XLIII. tv. 20. § (1) A temetésről sorrendben a következők kötelesek gondoskodni:

a) aki a temetést szerződésben vállalta;

b) akit arra az elhunyt végrendelete kötelez;

c) végintézkedés hiányában elhunyt temetéséről az elhalálózása előtt vele együtt élő házastársa vagy élettársa;

d) az elhunyt egyéb, közeli hozzátartozója a törvényes öröklés rendje szerint.

(2) Ha temetésre kötelezett személy nincs, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy a kötelezettségét nem teljesíti, a temetésről az elhalálózás helye szerint illetékes települési önkormányzat (fővárosban a kerületi önkormányzat) polgármestere, illetve ha az elhalálózásra a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott területen kerül sor, a főpolgármester – jogszabályban meghatározott határidőn belül – gondoskodik.

²⁴ FABÓ i.m. 742.

²⁵ BDT 2013. 2975.

²⁶ Hetv. 72. § (1) A hagyatéki eljárás költsége:

a) a közjegyzőt a közjegyzői díjszabásról szóló jogszabály szerint megillető munkadíj és költségtérítés (közjegyzői díjazás),

b) az ügygondnok eljárásának külön jogszabályban meghatározott díja és költségtérítése (gondnoki díjazás),

c) a biztosítási intézkedés elrendelésével és foganatosításával kapcsolatban felmerült, külön jogszabályban meghatározott költség (biztosítási intézkedés költsége), valamint

d) a külföldi hatósághoz intézett megkereséssel összefüggésben felmerült költség.

Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek nem polgári jogi jogviszonyból erednek, valamint amelyek az örökhagyó személyéhez kötődnek (pl. haszonélvezeti jog), kívül esnek az öröklési jog által rendezett életviszonyokon, a hagyaték, ezen belül a hagyatéki tartozások fogalmán.²⁷ „Az egyes jogviszonyok konkrét tartalmi vizsgálata alapján dönthető el az, hogy az egyébként az örökhagyó életében őt terhelő tartozás hagyatéki tartozásnak minősül-e, terheli-e az örököszt.”²⁸ Az örökhagyó tartozásai az utóbbi évtizedekben sokkal nagyobb arányban találhatók meg a hagyatéki terhek között, mint néhány évtizeddel ezelőtt, amikor az a)-b) pontok szerinti követelések tették ki azok jelentősebb részét.²⁹ Az ebbe a csoportba tartozó követelések az örökhagyó halála előtt keletkezett jogviszonyon alapulnak, feltéve, hogy az örökhagyó halálakor még fennállnak,³⁰ az lényegtelen, hogy az örökhagyónak a jogviszonyból eredő kötelezettsége halála előtt esedékessé vált-e, vagy sem.³¹

2.4. A kötelesrészen alapuló kötelezettségek

Kötelesrész illeti meg az örökhagyó leszármazóját, házastársát és szülőjét, ha az öröklés megnyílásakor az örökhagyó törvényes örököse vagy végintézkedés hiányában az lenne.³² A kötelesrészen alapuló részesedés nem minősül öröklésnek, amit mutat az is, hogy az elévülhetetlen öröklési igénnyel³³ szemben a kötelesrész iránti igény öt év alatt elévül,³⁴ és azt a hagyaték terhére kell kiadni.³⁵

2.5. A hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségek

A hagyomány³⁶ és a meghagyás³⁷ az örökhagyó végintézkedésén alapul, amely alapján az örökösök kötelezettsége az, hogy az öröklés megnyílásakor, az örökhagyó halálával kiadják ezek tárgyát az arra jogosultaknak.³⁸

²⁷ FABÓ i.m. 742.

²⁸ FABÓ i.m. 743.

²⁹ VISEGRÁDI i.m. 424.

³⁰ BH 1983.70.

³¹ BÓKAI i.m. 8.

³² Ptk. 7:75. §

³³ Ptk. 7:2. §

³⁴ Ptk. 7:76. §

³⁵ FABÓ i.m. 744.

³⁶ Ptk. 7:31. § [*Hagyományrendelés*]

(1) Hagyomány a hagyatékban meglévő valamely vagyontárgynak meghatározott személy részére juttatása, ha az ilyen részesedés nem minősül öröklésnek (dologi hagyomány).

(2) Hagyományrendelés az is, ha az örökhagyó örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen (kötelmi hagyomány).

³⁷ Ptk. 7:33. § [*Meghagyás*]

(1) Ha az örökhagyó a hagyatékban részesülő személyt harmadik személy javára teljesítendő kötelezettséggel terheli, a követelésre a végrendeletben megjelölt személy jogosulttá válik. Olyan meghagyás teljesítését,

3. A hagyatéki tartozásokért való helytállás

A hagyatéki tartozásokért való helytállás fő szabálya a Ptk. 7:96. §-ban található meg, ami szerint az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és azok hasznaival felel a hitelezőknek (cum viribus hereditatis). Ha a követelés érvényesítésekor a hagyaték tárgyai vagy hasznai nincsenek az örökös birtokában, az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel (pro viribus hereditatis). „Az örökös a törvény erejénél fogva korlátozott felelősséggel tartozik anélkül, hogy felelőssége korlátozásáért bármely jogcselekményt kellene tennie.”³⁹

A cum viribus felelősség azon a megfontoláson alapul, hogy a hagyatéki hitelezőknek egyébként is ez a vagyontömeg állt volna rendelkezésükre követelésük fedezetéül. Ha az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel, az ítélet rendelkező részében meg kell jelölni azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyeknek hasznaiból a hitelező végrehajtás útján kielégítést kereshet. Amennyiben a kielégítés alapjául szolgáló hagyatéki vagyont haszonélvezeti jog terheli, az ítéletben alperesként perbe vont haszonélvezőt tűrésre kell kötelezni.⁴⁰ A pro viribus felelősség gazdasági tartalma, hogy az eredetileg meglévő vagyontárgyak helyébe lépnek az azok értékének megfelelő bármely más vagyontárgyak, amelyből a hitelező kielégítést szerezhet végső fokon végrehajtás útján.⁴¹ A készpénzörökség – elhasználható dolog lévén – fogalmilag pro viribus felelősséget jelent.⁴²

A törvényszövegben található hasznok kifejezés alatt a hagyatéki vagyontárgyaknak az öröklés megnyíltá után keletkezett hasznait kell érteni, mert az öröklés megnyíltá előtt beszedett hasznok hagyatéki vagyonként szállnak át az örökösre.⁴³

A PK 192. számú állásfoglalás, amely az 1/2014. PJE határozat alapján a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó, a bírói gyakorlat⁴⁴ összegzése a hagyatéki tartozások körében. A cum viribus felelősség ítéletbeli megfogalmazásának módja mellett a határozat szerint pro viribus felelősség esetén, nincs szükség a vagyontárgyak körülírására, még csak arra sem kell utalni, hogy az örökös felelőssége milyen érték erejéig áll fenn. Ezeket az indokolásban kell megfogalmazni, a rendelkező részben további korlátozás nélkül csak

amelynek követelésére a végrendelet senkit nem jogosít, a végrendeleti végrehajtó és a hagyatékban részesülő többi személy igényelheti. Közérdekű meghagyás teljesítését az illetékes hatóság is igényelheti.

³⁸ FABÓ i.m. 745.

³⁹ BÓKAI i.m. 9.

⁴⁰ BH 1981. 106.

⁴¹ FABÓ i.m. 747-748., OROSZ i.m. 309-310.

⁴² BH 1997.82.

⁴³ Complex CD-jogtár régi Ptk. 679. §-hoz fűzött magyarázata

⁴⁴ BH 1980.473., BH 1981.106.

meghatározott összeg fizetésére kell kötelezni, ami az örökség értékét nem haladhatja meg. Ezen a körön kívül esnek a Ptk. 7:96. § (3) bekezdése alapján a hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei, amelyekért az örökös a saját vagyonával is felel, amely a korábban kialakult bírói gyakorlat törvénybe foglalása.⁴⁵

A házastárs a haszonélvezetével terhelt vagyontól túrni köteles a hitelezők követeléseinek kielégítését a hagyományon és a meghagyáson alapuló követelések kivételével. A kivétel alá eső igényeket az özvegyi jog alá nem eső vagyontárgyakból, illetve az özvegyi jog megszűnése után lehet kielégíteni.⁴⁶

A Ptk. 7:96. § (2) bekezdése szerint azokat a vagyontárgyakat, amelyek nem kerültek az örökös birtokába, továbbá azokat a követeléseket és egyéb jogokat, amelyek nem voltak érvényesíthetők, valamint az átvett vagyontárgyak meg nem levő hasznait annyiban lehet az örökös felelőssége megállapításánál figyelembe venni, amennyiben az örökös ezektől neki felróható okból esett el.

Fontos hangsúlyozni, hogy az örökös felelőssége csak akkor áll fenn, ha a hagyatékot ingyenesen szerezte. Az öröklési szerződés alapján a hagyatéki vagyontárgyakat megöröklő személy – a szerződéses örökös – a hagyatéki tartozásokért nem felel, tartalma szerint ugyanis tartás vagy életjáradék, aminek a fejében kapja a lekötött vagyontárgyat,⁴⁷ azaz visszerhes szerzés.

4. Több örökös helytállása

Az örököstársak a közös hagyatéki tartozásokért mind a hagyatéki osztály előtt, mind azt követően egyetemlegesen felelnek,⁴⁸ Orosz Árpád szerint az egyetemleges felelősség végső soron azt jelenti a felek közötti elszámolás viszonyában, hogy itt is érvényesülnie kell a cum, illetve pro viribus felelősségnek, „az egyetemleges adósok korlátolt felelősségi szabályaival együtt.”⁴⁹ A felelősség alapja az, hogy az örökösök jogközössége nemcsak jogosultak, hanem kötelezettek kockázatközösségévé is válik. A hagyatéki hitelezői igény – az egyetemlegesség folytán a törvényben meghatározott korlátozás mellett – bármelyik örökössel szemben érvényesíthető, valamennyi örököstárs perben állására tehát nincs szükség.⁵⁰ A bírói gyakorlat további kapcsolódó döntés is született: a hagyatéki tartozásokért az örökösök felelőssége

⁴⁵ BH 2006.51.: A hagyatéki eljárás lefolytatásával a jogszabályban meghatározott munkadíjra, költségtérítésre a közjegyző az örökössel szemben nem hagyatéki hitelezőként tarthat igényt, így az őt hagyatéki vagyon hiányában is megilleti. Ugyanezt tartalmazza a BH 2006.212. és az EBH 2005.1213. döntések is.

⁴⁶ Ptk. 7:96. § (4) bek., OROSZ i.m. 310.

⁴⁷ VISEGRÁDI i.m. 427.

⁴⁸ Ptk. 7:97. § (1) bek.

⁴⁹ OROSZ i.m. 311.

⁵⁰ BH 1988. 402., FABÓ i.m. 750.

egymás közti viszonyukban a hagyatékban való részesedés mértékéhez igazodik, s ezen nem változtat az sem, ha az egyik örökös egyben hagyatéki hitelező is.⁵¹

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül az alábbi álláspontot sem, amellet, hogy az egyetemlegesség alkalmazhatóságát elfogadhatónak tartjuk: „Az egyetemlegesség szabályai a prudens örökös veszélyeztetik, aki előbb kerül a hitelezői igények célpontjába, mint az a vagyontalan örökös, aki még örökségét is pillanatok alatt feléli, és vele szemben bármilyen követelés behajthatatlan, beleértve a helyette (is) helytálló teljesítő örökös megtérítési igényét.”⁵²

Ha csupán a kötelezetti egyetemlegesség szabályait alkalmazzuk az örökösök esetében, akkor az azzal a következménnyel járna, hogy egyes örökösökkel szemben az örökrészük értékét meghaladó hagyatéki tartozás behajtására is sor kerülhetne. Az egyetemleges helytállás örökösök esetén a kifelé fennálló felelősség korlátozott mértékét (a pro viribus felelősség elvét) nem törheti át, csak annak keretei között érvényesíthető. Az örökösök egymás közti (belső) jogviszonyára kihatóan hatályosulhat az a szabály [a döntéskor hatályos régi Ptk. 338. § (1) bek., jelenleg Ptk. 6:30. § (1) bek.], hogy a hagyatékban való részesedés arányában felelnek a hagyatéki tartozásokért, tehát ha valamelyikük a jogosultnak a saját kötelezettségét meghaladó követelést teljesített, örökösösével szemben a követelésnek őket terhelő része erejéig megtérítési igénye keletkezik.⁵³

5. A tartozások kielégítése

Az örökös a tartozásokat a kielégítés sorrendjének megtartása nélkül elégítheti ki addig, amíg felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyaték teljesen fedezi, ha figyelmen kívül hagyja az örökösök által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségeket. Ellenkező esetben csak a sorrend szerint nyújthat kielégítést.⁵⁴

„Az örökös a kielégítés sorrendjének megtartását csak akkor mellőzheti, ha a hagyaték aktív és passzív oldalát számba vette, ezeket az általános társadalmi felfogáshoz képest józanul és reálisan mérlegelte és e mérlegelés eredményeként a hagyaték a tartozások fedezésére elegendőnek mutatkozik.”⁵⁵

⁵¹ BH 1990. 338.

⁵² FABÓ i.m. 750.

⁵³ ÍH 2011. 163., „Az örökösök a hagyatéki osztály után egymással szemben – az egyetemleges kötelezettek belső viszonyát rendező szabály szerint – megtérítési igényt érvényesíthetnek.” Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó, Budapest, 2013. 1031.

⁵⁴ Ptk. 7:98. § (1) bek.

⁵⁵ Világhy Miklós: Öröklési jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980., 125.; Idézi: OROSZ i.m. 312.

Az a hitelező, akinek a hagyatékhoz tartozó valamely vagyontárgyon zálogjoga van, a biztosíték erejéig - a hagyatéki tartozások sorrendjében elfoglalt helyére tekintet nélkül - teljes kielégítést kereshet.⁵⁶

Ha az örökös ezeket a szabályokat felróhatóan megszegi, az emiatt kielégítetlenül maradt hitelezővel szemben egész vagyonával felel,⁵⁷ azaz elveszíti a korlátolt felelősség kedvezményét.⁵⁸

„Annak kockázatát, hogy az örökös jól mérlegelt-e, amikor a sorrendtől való eltéréssel teljesít a hitelezőknek, illetve a privilegizált hitelezőnek tényleg csak a zálogfedezet erejéig biztosított elsőbbséget, az örökösre telepíti: a szabályok felróható megszegése esetén egész vagyonával felel a kielégítetlen követelés hitelezőjének, de csak akkor, ha ennek oka a szabályok felróható megszegése volt.”⁵⁹ „A Ptk. tényállása egy öröklési jogban elhelyezett speciális kárfelelősségi alakzatként fogható fel, amelyre annak feltételei a konkrét tényállás feltételrendszerének figyelembe vételével alkalmazhatók.”⁶⁰

6. A hagyományos felelőssége a hagyatéki tartozásokért

A Ptk. 7:99. § a hagyományos felelősségét is megállapítja abban az esetben, ha más hagyatéki hitelező sérelmével kapta meg a hagyományát. Ő a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel, ha a hitelező az örököstől nem szerezhetett kielégítést. A hagyományos az őt terhelő hagyomány és meghagyás tekintetében úgy felel, mint az örökös.

7. A hagyatéki hitelezők felhívása

Ha okkal feltételezhető, hogy ismeretlen hagyatéki tartozások vannak, az örökös kérheti, hogy a közjegyző hívja fel a hagyatéki hitelezőket követeléseik bejelentésére. Az a hitelező, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, a jelentkezésig történt kielégítéseket a sorrend megtartása és a csoportjához tartozók kielégítésének aránya szempontjából nem kifogásolhatja. Ha a hagyatéki osztályra már sor került, az örököstársaktól az örökrészeikhez igazodó arányos kielégítését igényelheti, kivéve mindkét esetben, ha az örökösnek a követelésről a bejelentés nélkül is tudomása volt.⁶¹

⁵⁶ Ptk. 7:98. § (2) bek.

⁵⁷ Ptk. 7:98. § (3) bek.

⁵⁸ OROSZ i.m. 312.

⁵⁹ FABÓ i.m. 752.

⁶⁰ FABÓ i.m. 753.

⁶¹ Ptk. 7:100. §

Az „okkal feltételezhető” kitétel a régi Ptk. alkalmazásában egyértelműen elfogadott jogértelmezés szerint a jóhiszeműség fogalmával azonosítható. A jogalkotó ezért nem tartotta szükségesnek e fogalom újradefiniálását.⁶²

8. Társasági jogi relevanciák

A magyar társasági jog alapján négy gazdasági társasági forma alapítható: közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság. A társaságok csoportosítása az alábbi szempontok alapján lehetséges: tagi együttműködés, a társaságok által végezhető tevékenység, taglétszám, tagi felelősség, alapításkori vagyon és a bejegyzési eljárás jellege.⁶³ Ezek közül a tagi felelősség az egyik legfontosabb, miután a társasági formák törvényi fogalmában⁶⁴ és a társasági forma kiválasztásában ez az ismerv jelentős szerepet tölt be.

A tagi felelősség szempontjából történő osztályozás aszerint történik, hogy a társaság tagjai a társaság tartozásaiért mögöttesen, korlátlanul és egyetemlegesen helytállnak-e, mint a kkt. tagjai és a bt. beltagja, vagy a tagok nem tartoznak felelősséggel a társaság tartozásaiért, mint a bt. kültagja, a kft. tagja és a részvényes.

8.1. A hagyatéki tartozásokért való felelősség a közkereseti társaságban és a betéti társaságban

A kkt. és a betéti társaság között mindig nagyon szoros kapcsolat volt. Ez a viszony az első szabályozás megjelenésénél, az 1840:18. törvénycikkben különösen szembeötlő, ekkor még nem is található külön betéti társaság, hanem a közkereseti társaság⁶⁵ egy speciális tagjának körülírásával határozta meg azt.⁶⁶ Az ezt követő jogszabályokban már külön társasági formában létezik a betéti társaság, a két társaság közötti kapcsolatot jelenleg a Ptk. 3:155. § határozza meg: A betéti társaságra – az e címben foglalt eltérésekkel – a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

⁶² OROSZ i.m. 313.

⁶³ Papp Tekla (szerk.): Társasági jog, Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 48-49.

⁶⁴ Ptk. 3:138. §, 3:154. §, 3:159. §, 3:210. §

⁶⁵ Közkeresetre összeállott társaságok vagy olyanok: a) Melyeknek tagjai a társasági címben nyilván megnevezetnek, vagy a címhez ragasztott ezen szóban "és társak" (et Comp.) bennfoglaltatnak, s ezen társaságnál minden egyes tag egész vagyonával kötelezve vagyon, a társaságnak külső személyekkel kötött szerződéseire nézve. Az ilyen társaságok szoros értelemben közkereseti társaságoknak nevezetnek.

⁶⁶ Ezen közkereseti társaságok azonban oly tagokat is vehetnek fel, melyek csak bizonyos befizetést veszélyre (Einlage auf Gefahr) tesznek, s azért magoknak a törvényeseknél nagyobb kamatokat köthetnek ki, de a társaság ügyeire egyéb befolyással nem bírnak, s a befizetett sommán felül, egyéb vagyonukkal a társaság tartozásaiért nem felelnek, s ezen tagok kültagoknak (commenditaires, stille Gesellschafter) nevezetnek

A hagyatéki tartozásokért való felelősség a társaság tagjának halála esetén merül fel. A tagsági jogok és kötelezettségek nem képezik a hagyatéknak tárgyát, ezek nem szállnak át a maguk változatlan formájában, ipso iure nem válik az örökös taggá, ennek magyarázata a társaság személyegyesítő jellegében rejlik.⁶⁷

Az örökösnek alapvetően lehetősége van arra, hogy tagként belépjen abba a társaságba, amelyben az örökhagyó tag volt, amennyiben a társaság többi tagjával így egyezik meg.⁶⁸ A törvényszöveg megfogalmazásából kitűnik az, hogy az örökösnek nem kötelezettsége a társaságba történő belépés.

Ha belép a társaságba, ugyanolyan felelősséggel tartozik, mint bármely belépő tag, például akire egy korábbi tag átruházta a társasági részesedését, akiknek a felelősségét a Ptk. 3:139. § (4) bekezdése akként határozza meg, hogy a társaságba belépő tag a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi taggal azonos módon köteles helytállni. A tagok ezzel ellentétes megállapodása harmadik személyekkel szemben nem hatályos.

Ebben az esetben a meghalt tag örökösének helytállása a hagyatéki tartozásokért megoszlik. Habár a közkereseti társaságban a társasági vagyontárgy által nem fedezett tartozások arányos része az örökhagyót terhelné, ami a 7:94. § (1) bek. c) pontjába illeszkedő tartozás, a belépéssel helytállása alakulhat úgy, hogy először ő fizeti meg a tartozást a hitelező felé, ezután számolnak el a tagok egymással. Minden más, a társasági részesedésen kívül általa örökölt vagyontárgyakkal, illetve azok helyébe lépő értékkel a hagyatéki tartozásokért való felelősség általános szabályai lesznek az irányadóak.

Közkereseti és betéti társaságok esetében a hagyatéknak tárgya a meghalt tagot kiválása esetére megillető elszámolási igény.⁶⁹ Ezzel az elszámolási igénnyel kapcsolatosan lesz az a joga, hogyha belép, akkor ne kelljen a társaság felé vagyoni hozzájárulást teljesíteni, hacsak eltérően nem egyezik meg a társaságban maradt tagokkal. Az elszámolási igény kiszámolását a Ptk. 3:150. § (2) bekezdése akként adja meg, mekkora a kiváló (elhalt) tag vagyoni hozzájárulásának aránya a tagsági jogviszony megszűnésének (az örökhagyó halálának) időpontjában megállapított társasági vagyontárgy forgalmi értékében.

Az örökösnek arra is lehetősége van, hogy ne lépjen be a társaságba, ebben az esetben a meghalt tagnak a társaságba be nem lépett örököse a tag halálától számított öt éves jogvesztő

⁶⁷ Kisfaludi András, In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, 1. kötet, Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 362.

⁶⁸ Ptk. 3:149. §

⁶⁹ Papp Tekla professzor asszony 2015. március 27-én elhangzott Társasági jog II. előadása alapján.

határidőn belül a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint köteles helytállni a tag halála előtt keletkezett társasági tartozásokért.⁷⁰

A társaságba be nem lépő örökös jogállása speciális, ezek a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségek nem társasági jogi alapon terhelik, hanem az öröklési jog szabályai szerinti korlátozott felelősség alapján, ugyanis nem különböztet a jogszabály, mi a hagyatéki tartozás forrása. Ezért az örökös által megörökölt, az örökhagyó mögöttes helytállási kötelezettségén alapuló tartozások a cum, illetve pro viribus felelősség szabályai szerint fognak kielégítést nyerni. A társaság hitelezői a hitel kockázatának felmérésekor ugyanis a tagok mögöttes helytállásával is számoltak, nem kerülhetnek előnytelenebb helyzetbe a tag halála miatt.⁷¹

Egy eseti döntés szerint a közkereseti társaság tagja és a betéti társaság beltagja csak a tagsági jogviszonya megszűnéséig esedékessé vált társasági tartozásokért köteles helytállni.⁷² Meglátásunk szerint ez jogszabályt szűkítő értelmezés, mind az akkor irányadó Gt. 104. § (1) bekezdése, mind a Ptk. 3:151. § (1) bekezdése a tagsági jogviszony megszűnéséig keletkezett tartozásokért rendeli a tag helytállását. Ez a gyakorlat, melyre a Ptk.-hoz kapcsolódó kommentár is irányadóként tekint a – ráadásul a társaságba be nem lépő örökös helytállása kapcsán –,⁷³ a volt tag, illetve az örökös számára kedvezőbb.

Ugyanezen szabályok irányadóak a betéti társaság beltagjának halála esetén is, mert a betéti társaságra a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően kell alkalmazni, ha nincs más szabály, amit pedig nem találunk. A kültag a törvényi fogalom alapján⁷⁴ csak a vagyoni hozzájárulás teljesítésére köteles, azon túlmenően eltérő rendelkezés hiányában nem felel a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért.

8.2. A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok

A betéti társaság kültagjához hasonlóan a korlátolt felelősségű társaság tagjának, illetve a részvénytársaság részvényesének örököse sem felel azokért a tartozásokért, amiket nem fedez a társaság vagyona, miután – eltérő rendelkezés hiányában – nem felel a tag sem. Eltérő rendelkezésnek minősülnek például az apport túlértékelése,⁷⁵ illetve annak rosszhiszemű

⁷⁰ Ptk. 3:151. § (2) bek.

⁷¹ KISFALUDI i.m. 363.

⁷² BH 2013. 130.

⁷³ Nochta Tibor, In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 566.

⁷⁴ Ptk. 3:154. §

⁷⁵ Ptk. 3:10. § (3) bek.

elfogadása⁷⁶ vonatkozásában felmerülő felelősségi kérdések, ha azokért az örökhagyó nem állt helyt. Korlátolt felelősségű társaságoknál az üzletrész öröklését nem is explicite módon jelenti ki, hanem a jogalkotó csupán a 3:170. § címében (Az üzletrész öröklése és átszállása a jogutódra) utal rá, miszerint az elhalt tag örököse ezen minőségének igazolása mellett kérheti tagként való bejegyzését az ügyvezetőtől. A részvény, mint értékpapír önmagában forgalomképes, azzal a kkt.-nál és a bt.-nél tárgyalt problémafelvetésekkel nem találkozhatunk, a kft.-hoz hasonlóan a hagyatéki tartozásokért való felelősség is csak a törvényben külön szabályozott kérdésekben merülhet fel.

A korlátolt felelősségű társaság létesítő okirata, valamint a részvénytársaság alapszabálya rendelkezhet úgy, hogy az üzletrészt, illetve a részvényt forgalomképtelenné teszi, utóbbi esetben akár olyan részvény megalkotásával, amely nem illeszthető be egyik, a kódexben szabályozott részvényfajtába sem, élve a Ptk. 3:240. §-ban foglalt jogalkotói felhatalmazással, a részvény által megtestesített tagsági jogok tartalma és mértéke meghatározása mellett. Ebben az esetben az örökös az üzletrész és a részvény értékére tarthat igényt. A vagyontárgy hiányában ezekhez kapcsolódóan pro viribus felelőssége lesz.

A részvények forgalomképességének törvénybeli korlátozásának megjelenése a dolgozói részvény. A dolgozói részvény olyan részvényfajta,⁷⁷ amely a részvénytársaságnál teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók számára részvényesi jogokat biztosít.⁷⁸ Ha az örökhagyó hagyatékában ilyen értékpapír található, azt megszerzi az örökös, de ha ő nem ugyanannál a részvénytársaságnál dolgozik, mint amelyik a részvényt kibocsátotta, vagy nem olyan személy, akire nézve az alapszabály ezt a lehetőséget megadja, át kell ruháznia a részvényt,

- ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökhagyó halálától;
- hagyatéki eljárás esetén a hagyaték teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése napjától;
- öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedése napjától

számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig.⁷⁹ A kezdőnap a bizonytalanságok elkerülése (pl. álörökös) érdekében olyan időpontra esik, amikor már pontosan megállapítható az örökös személye. Ha nem kerül sor az átruházásra eddig az időpontig, vagy bevonják a részvényt, vagy más részvényfajtvá átalakítva a rt. értékesíti, a törvény erre a helyzetre

⁷⁶ Ptk. 3:98. § (2) bek.

⁷⁷ Ptk. 3:228. § (1) bek. c) pont

⁷⁸ PAPP i.m. 459.

⁷⁹ Ptk. 3:237. § (3) bek.

biztosítja azt, hogy a részvény névértéke megilleti az örököszt.⁸⁰ A témakör továbbgondolást érdemel a Ptk. 3:237. § (1) és (3) bekezdéseire tekintettel a végintézkedési jogcímenen alapuló öröklés vonatkozásában a dolgozói részvény kapcsán.

9. Záró gondolatok

A hagyatéki tartozásokért való felelősség kérdésével a szakirodalom és a bírói gyakorlat is sokat foglalkozott, tekintettel annak fontos szerepére az öröklési jogon belül. E körben viszonylag tisztázott, alaposan kimunkált rendelkezések vannak a jogszabályban, amely már a bírói gyakorlatot is beemelte a törvénykönyvbe, ennek ellenére az élet olyan szituációkat hozhat, amelyek a szabályok újabb értelmezésére szorítják a jogalkalmazót.

Habár a társasági jog alapvetően a társaság tagjaitól elkülönülő gazdasági társaságok alapítását, működését és megszűnését szabályozza, nem hagyhatóak figyelmen kívül azok a rendelkezések, amelyek a társaság elhalt tagja vonatkozásában szabályokat tartalmaznak. Ezeknek az alkalmazása nem volna lehetséges a vonatkozó öröklési jogi szabályok ismerete nélkül. A másik irányban is igaz a megállapítás: a társasági jogi részesedéssel bíró örökhagyó utáni öröklés rendezése nemcsak a Ptk. öröklési jogot tartalmazó Hetedik Könyvét igényli, hanem figyelemmel kell lenni a speciális szabályokra is.

⁸⁰ Ptk. 3:238. § (4) bek.